

Nr 14

**Lagutskottets betänkande i anledning av motion om lagstiftning
angående ideella föreningar.**

I motionen nr 1971: 123 av herr Clarkson m. fl. (m) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag beträffande lagstiftning om ideella föreningar.

Utskottet har inhämtat utlåtanden över motionen från hovrätten över Skåne och Blekinge samt länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län. På begäran av utskottet har yttranden därjämte avgivits av Landsorganisationen i Sverige, Svenska arbetsgivareföreningen, Motororganisationernas samarbetsdelegation, Nykterhetsrörelsens landsförbund, Svenska röda korset, Sveriges frikyrkoråd, Husmodersförbundet Hem och Samhälle och Sveriges riksidrottsförbund.

Gällande rätt

Man skiljer från juridisk synpunkt mellan *ekonomiska föreningar* och *ideella föreningar*. Endast de ekonomiska föreningarna är reglerade i lag. För att en förening skall kunna vinna registrering som ekonomisk förening fordras enligt 1 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar att föreningen har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom sådan ekonomisk verksamhet, i vilken medlemmarna deltar som avnämare eller leverantörer eller genom begagnande av föreningens tjänster eller på annat dylikt sätt. Det krävs alltså dels att föreningen bedriver ekonomisk verksamhet, dels att verksamheten skall åsyfta att främja medlemmarnas ekonomiska intressen. Saknas endera av dessa förutsättningar, har man i stället att göra med en ideell förening.

De ideella föreningarna kan indelas i två huvudgrupper *dels* sådana föreningar som har annat ändamål än att befrämja sina medlemmars ekonomiska intressen, t. ex. föreningar för religionsutövning, politisk verksamhet, vetenskaplig forskning, välgörenhet, sällskapsliv, idrott och skytte, försvarsföreningar, kamratföreningar, djurskyddsföreningar osv., *dels* föreningar som syftar till att befrämja sina medlemmars ekonomiska intressen på annat sätt än genom ekonomisk verksamhet i lagens mening t. ex. arbetsgivareföreningar, fackföreningar, branschsammanlutningar osv.

I rättspraxis har sedan länge ansetts att en ideell förening äger rättskapacitet då den antagit stadgar som inte är alltför bristfälliga och valt styrelse. Förbindelser som ingås för en sådan förening binder endast föreningen, inte de enskilda medlemmarna. Om föreningen inte uppfyller nämnda förutsättningar – vanligt bland föreningar av enklare slag, såsom läsecirklar och svagt organiserade sällskapsföreningar – blir avtal som ingås för föreningens räkning bindande endast för dem som ingått detta avtal. Enligt praxis anses vidare följande principer gälla. Styrelsen äger rätt att företräda föreningen om ej stadgarna säger något annat. Stadgarna avgör föreningens organisation och inre rättsförhållande. Föreningar utan ekonomiskt syfte eller betydelse för sina medlemmar anses i allmänhet ha rätt att vägra mottaga nya medlemmar liksom att utesluta medlemmar. Styrelsen handhar löpande ärenden och andra ärenden som stadgan eller föreningsstämman anförtrot denna. I övrigt är föreningsstämman beslutande genom i regel enkel majoritet, om stadgan ej föreskriver annat. Särskilt ingripande beslut t. ex. ändring av föreningens ändamål torde kräva samtycke från alla föreningsmedlemmar. Beslut som strider mot föreningens ändamål eller som otillbörligt gynnar vissa medlemmar på andras bekostnad är ogiltiga, såframt icke alla medlemmar, eller i sistnämnda fallet de vilkas rätt eftersätts, ger sitt samtycke.

I vissa avseenden har emellertid rätt osäkerhet beträffande de ideella föreningarnas rättsliga ställning, vilket föranlett att frågan om en legal reglering av dem varit föremål för utredningar och riksdagsbehandling vid flera tillfällen.

Tidigare lagförslag m. m.

Redan 1903 framlades av 1901 års föreningskommitté ett betänkande med lagförslag rörande ideella föreningar. Efter överarbetningar förelades förslaget 1910 och 1911 års riksdagar (prop. 1910: 83 s. 108, LU 1910: 50 samt prop. 1911: 35 s. 64, LU 1911: 46). Förslaget förföll bägge gångerna på grund av kamrarnas skiljaktiga beslut i frågan.

1919 avlämnade hovrättsrådet O. H. Arsell såsom särskild utredningsman ett nytt betänkande med förslag till lag om ideella föreningar. Betänkandet föranledde emellertid inte någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida.

På 1930-talet aktualiserades frågan ånyo i samband med diskussionerna om och lagstiftningsförsöken rörande arbetsmarknadsparternas rättsliga ställning. Sedan riksdagen 1936 anhållit att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning av frågan om föreningsväsendets normering genom lagstiftning tillsattes en utredningsman med uppdrag att verkställa en teknisk avvägning av vad som lämpligen borde inbegripas under lagstiftningen. Arbetet resulterade i en promemoria (justitiedepartementets

promemorior 1938: 1). Vid promemorian fanns fogat ett utkast till lag om ideella föreningar. Avsikten var att fortsatt utredningsarbete skulle ske under medverkan av sakkunniga. Sådant arbete kom emellertid aldrig till stånd.

I betänkandet (SOU 1949: 17) som låg till grund för lagen om ekonomiska föreningar upptogs vissa bestämmelser om ideella föreningar. Dessa bestämmelser blev emellertid inte genomförda (prop. 1951:34 s. 70 f).

Senast har firmautredningen i betänkande (SOU 1967: 35) föreslagit en lag om skydd för ideell förenings och stiftelses namn. Förslaget är under övervägande i Kungl. Maj:ts kansli.

Vid 1968 års riksdag hemställdes i motioner (I: 268 och II: 112) att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag beträffande möjligheten att ge ideella föreningar rätt att få sina namn registrerade. Motionerna avslogs på hemställan av första lagutskottet (1 LU 1968: 6). Avslagsbeslutet grundades på att förslag till lösning av frågan om ideell förenings namnskydd redan förelåg genom firmautredningens förslag.

Motionen

Motionärerna erinrar inledningsvis om att det utanför skattelagstiftningen inte finns lagbestämmelser om ideella föreningar. De framhåller att rättspraxis rörande ideella föreningar är sparsam och främst avser den speciella typ av ideella föreningar som fackföreningarna utgör. Avsaknaden av legal reglering kan enligt motionärerna medföra betydande rättsförluster, och de anför följande exempel som särskilt ägnade att belysa rådande läge.

1. Motionärerna anför att där föreningsstadgar icke innehåller särskilda bestämmelser om *förutsättningarna för rösträtt* vid föreningsstämma saknas vid föreningsstämman möjlighet att objektivt fastställa sådana förutsättningar. Detta innebär enligt motionärerna att en majoritet inom styrelsen omedelbart före föreningsstämman till medlemmar kan upptaga ett så stort antal personer, sympatiserande med styrelsemajoritetens åsikter, att styrelsemajoriteten i praktiken kan påtvinga föreningsstämman sin uppfattning.

2. Enligt motionärerna förekommer icke sällan att föreningsstadgar icke tillräckligt klart anger *hur kallelse till föreningsstämma skall kungöras*. Motionärerna anser att detta leder till otrygghet när fråga är om stämmans representativitet.

3. Icke sällan torde stadgar för ideell förening föreskriva att föreningens styrelse äger utsluta föreningsmedlem. Enligt motionärerna kan detta leda till och har i praktiken icke sällan lett till att styrelse i ideell förening, som känt sig ha förlorat förtroendet hos en majoritet inom

föreningen, använt uteslutningsrätten för att från beslut i föreningsangelägenheter utesluta mot styrelsen oppositionella medlemmar.

4. Motionärerna anser att *skyddet för ideell förenings firma* är bristfälligt. Vid tvist mellan olika medlemsgrupper i ideell förening är det enligt motionärerna inte ovanligt att de mot varandra stående grupperna utnyttjar föreningens firma. Stora svårigheter kan därvid uppkomma, när fråga är om identifikation av den ursprungliga föreningen.

5. Enligt motionärerna förekommer ofta att ideell förenings stadgar lämnar föga vägledning när fråga uppkommer om *föreningsförmögenhetens disposition vid föreningens upplösning*. Icke minst vid fusioner mellan ideella föreningar sägs bristerna härutinnan leda till svårbedömbara tvistsituationer.

Motionärerna anför vidare att ideella föreningar även med bortseende från fackföreningarna disponerar över betydande förmögenhetstillgångar. Enligt motionärerna är kontrollen över tillgångarnas disponerande ofta bristfällig och föreningsmedlemmarnas rättsäkerhet illa tillgodosedd. Det synes uppenbart att en lagstiftning, dock i huvudsak av dispositiv natur, är erforderlig, anför motionärerna avslutningsvis.

Remissvaren

Hovrätten över Skåne och Blekinge finner inte något behov föreligga av en generell lagstiftning för ideella föreningar och avstyrker därför motionen. Inte heller *Landsorganisationen i Sverige*, *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Nyktterhetsrörelsens landsförbund*, *Sveriges frikyrkoråd*, *Sveriges riksidsrottsförbund* och *Svenska röda korset* anser att motionen bör vinna bifall.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län tillstyrker motionärernas förslag att frågan om eventuell lagstiftning angående ideella föreningar utreds. *Motororganisationernas samarbetsdelegation* förklarar sig intet ha att erinra mot förslaget. *Husmodersförbundet Hem och Samhälle* uttalar sig för att motionärernas utredningskrav bör beaktas.

Hovrätten för Skåne och Blekinge anser att en lagstiftning för en så heterogen samling sammanslutningar, som de ideella föreningarna utgör, stöter på svårigheter. Hovrätten anför att regler som ter sig ändamålsenliga för vissa föreningar passar dåligt för andra. Bestämmelser om rätt till inträde och utträde, formerna för beslutsfattande, dispositionen av föreningstillgångarna och om revision måste göras summariska om de icke skall verka alltför hindrande i föreningsväsendet. För välutvecklade föreningar skulle, fortsätter hovrätten, en sådan lagstiftning endast ha mindre betydelse. Deras stadgar skulle nämligen regelmässigt innehålla utförligare bestämmelser än lagen. Dennas förskrifter skulle under sådana omständigheter ha sin största betydelse som komplement till bristfälliga stadgar för mindre föreningar. En lagstiftning med en

sådan inriktning kan vara av värde. Bland annat skulle därigenom de närmare förutsättningarna för ideella förenings rättskapacitet kunna preciseras. Enligt hovrättens mening är det emellertid tvivelaktigt om behov av lagstiftning föreligger. Sedan lång tid har i Sverige funnits ett omfattande föreningsväsende, som fungerat väl utan lagstiftning. Såvitt för hovrätten är känt har heller inte från föreningarnas egen sida framställts önskemål om generell lagstiftning. Hovrätten pekar vidare på att en viss utveckling på området sker genom rättspraxis. Sålunda har senast i rättsfallet NJA 1970 s. 394 ideell förenings möjlighet till uteslutning av medlem belysts. Avslutningsvis framhåller hovrätten att syftet med en lagstiftning med nämnd inriktning åtminstone delvis kan uppnås på annat sätt, exempelvis genom aktivitet för att förmå föreningsar att antaga någon form av normalstadgar utformade olika för olika typer av föreningar.

Svenska Arbetsgivareföreningen åberopar inledningsvis följande yttrande, som organisationen avgav över den år 1938 avgivna promemorian i ämnet.

Skall man nu söka bedöma behovet av en lagstiftning rörande de ideella föreningarna, måste det konstateras, att ur allmän associationsrättslig synpunkt något dylikt behov icke gjort sig särdeles gällande under de senaste tjugo åren. Föreningen veterligen har samfärdseln inom samhället icke besvärats av frånvaron av dylika lagbestämmelser. Föreningen vill därvid dock göra den reservationen, att den med hänsyn till de mångskiftande förhållanden, som beröras av de ideella föreningarnas verksamhet, icke kan grunda detta sitt omdöme på direkt erfarenhet från alla områden. Såvitt angår det betydelsefulla avsnittet för de fackliga organisationernas verksamhet vill föreningen dock påstå, att frånvaron av en lagstiftning rörande grunderna för ideella förenings verksamhet icke varit till men för dessa organisationer eller givit rum för några missförhållanden.

Vad beträffar de betydande rättsförluster som avsaknaden av legal reglering rörande ideella föreningar enligt motionärerna kan medföra, anser arbetsgivareföreningen det angeläget betona att den omständigheten att särskild lagstiftning saknas beträffande ideella föreningar givetvis ej betyder att dessa står utanför det rättsliga regelområdet utan att normer för de ideella föreningarna bl. a. utstakats i rättspraxis.

Föreningen pekar bl. a. på att senare rättspraxis visar att föreningar där medlemskapet har betydelse för vederbörandes försörjningsmöjligheter icke utan godtagbara skäl äger avvisa en person som söker inträde i föreningen eller utesluta en medlem. Utöver vägledning genom rättspraxis, fortsätter föreningen, gäller att man i många hänseenden med tämligen stor säkerhet kan ange vad som gäller för ideella föreningar med ledning av allmänna rättsprinciper och analogisk tillämpning av regler från närliggande rättsområden, särskilt lagstiftningen om ekonomiska föreningar. – Föreningen anför att det i och för sig kan före-

falla egendomligt att de ideella föreningarna ej är reglerade genom lag. En väsentlig anledning till detta sägs vara att de ideella föreningarna är av mycket växlande karaktär. Deras verksamhet och syfte är ofta helt skiftande, och det är därför svårt att föra in dem under gemensamma regler, framhåller föreningen.

Avslutningsvis anför föreningen att den, liksom tidigare, får konstatera att samfärdseln inom samhället veterligen inte besvärats av frånvaron av lagbestämmelser på detta område. De av motionärerna andragna exemplen på olägenheter gäller åtminstone ej arbetsmarknadsorganisationerna. Eventuella nackdelar på andra områden borde enligt föreningens förmenande kunna undanröjas på annat sätt än genom lagstiftning.

LO anser sig i detta sammanhang sakna anledning att närmare behandla ideella föreningars ställning i allmänhet. LO anför att vad beträffar LO och LO:s medlemsförbund med dess lokala organisationer regleras de frågor, som motionärerna använder som grund för sin motion, utförligt och för såväl medlemmarnas som tredje mans rättstrygghet fullt tillfredsställande i LO:s respektive förbundens särskilda stadgar. LO finner det egendomligt att sådana förfaranden, som motionärerna pekar på, verkligen skulle kunna äga rum i en ideell förening av betydelse. Likaledes verkar det enligt LO osannolikt att en sådan förening skulle sakna för sin verksamhet betydelsefulla bestämmelser, exempelvis angående förmögenhetens disposition vid föreningens upplösning. LO hemställer mot bakgrund av vad som anförts, att motionen inte föranleder någon åtgärd.

Styrelsen för *Nykterhetsrörelsens landsförbund* finner inga skäl föreliggande för stiftandet av sådana lagar som motionärerna föreslagit. Enligt styrelsen tyder all erfarenhet från ideellt föreningsliv på att olägenheterna av frånvaro av lagstiftning på området väsentligt överdrivits. Motionärernas exemplifiering i fem punkter sägs understryka detta förhållande. I den mån problem av angiven art noterats, torde det i regel ha gällt tillfälliga sammanslutningar utan föreningskaraktär, grupperingar av den typ som bl. a. de s. k. byalagen representerar, framhåller styrelsen.

Sveriges frikyrkoråd förklarar sig vara medvetet om vikten av att varje lokal församling har klara och tydligt formulerade stadgar, som i möjligaste mån undviker tolkningssvårigheter. Rådet är berett att genom sina medlemssamfund ytterligare betona detta. Rådet framhåller att de fria trossamfunden i samtliga fall låtit utarbeta förslag till normalstadgar för sina lokalförsamlingar. Dessa är utarbetade med hjälp av expertis på området. Det övervägande antalet lokalförsamlingar har enligt rådet antagit respektive trossamfunds normalstadgar utan **andra förändringar** än de lokala förhållandena givit anledning till. Samfunds- och distriktsledning sägs också ha till uppgift att vaka över församlingarnas stadgefrågor. Rådet påpekar att om församling saknar

stadgar och tolkningstvist uppstår, samfundets normalstadgar för lokal-församling torde kunna ge viss vägledning. De exempel som motionärerna anför äger enligt rådet i inget eller ringa avseende tillämpning på de fria trossamfundens församlingar. Rådet anser med stöd av det anförda att avsaknaden av legal reglering knappast kan medföra betydande rättsförluster för de organisationer och församlingar vilkas intresse rådet har att bevaka. Något behov av en utredning och ett förslag beträffande lagstiftning om ideella föreningar anser sig rådet därför f. n. inte uppleva.

Sveriges riksidsrottsförbund (RF) anför att, ehuru flertalet av de exempel som motionärerna åberopar för att styrka behovet av den föreslagna utredningen knappast är aktuella inom RF och de till RF anslutna organisationerna, det även ur idrottsrörelsens synvinkel kan vara värdefullt med vissa allmänna, lagfästa, tvingande bestämmelser för ideella föreningar. Enligt RF synes emellertid motionärerna syfta till en lagstiftning som meddelar i huvudsak dispositiva regler. RF ifrågasätter, huruvida det kan vara motiverat att föranstalta om en utredning med uppgift att skapa sådana bestämmelser. Vad gäller idrottens organisationer synes nämligen RF:s, specialidrottsförbundets och föreningarnas stadgar ha givits sådan utformning, att behovet av dispositiva lagbestämmelser om ideella föreningar inte är särskilt påtagligt inom idrottsrörelsen.

Föreningen Svenska röda korset finner för sin egen del ej behov av en utvidgad lagstiftning om ideella föreningar.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, vilken som tidigare nämnts, ställer sig positiv till att en utredning i ämnet företas, anför att det i fråga om flertalet av de punkter som motionärerna redogör för måste anses vara en brist att någon form av legal reglering ej finns. Den lagstiftning som skulle kunna tänkas måste enligt länsstyrelsen vara utformad på ett sådant sätt att den täcker både små föreningar, som är enbart ideellt inriktade, och de i juridisk mening ideella föreningar av typ fackföreningar, vilka handhar stora ekonomiska värden och har en ekonomisk inriktning för sina medlemmar. Länsstyrelsen anför att en eventuell lagstiftning angående ideella föreningar skulle kunna tänkas bli utformad så, att däri stadgades vissa grundförutsättningar, vilka nu gäller i rättspraxis. Lagstiftningen borde minst omfatta de områden som motionärerna pekar på och även sådant som är av väsentlig betydelse för den enskilde föreningsmedlemmen. Uppfyllandet av dessa förutsättningar skulle vara en grund för föreningens rättskapacitet. Länsstyrelsen anser att registrering av de ideella föreningarna torde bli alltför omfattande och belasta de nuvarande registreringsmyndigheterna alltför mycket för att kunna godtagas. En eventuell utredning torde få i uppdrag att klargöra frågorna kring de ideella föreningarnas rättskapacitet och därtill hörande frågor. En utredning skulle också

vara till stor nytta för ett klargörande av de ideella föreningarnas nuvarande rättsställning, framhåller länsstyrelsen. Enligt länsstyrelsen måste emellertid lagstiftning om ideella föreningar vara av betydligt mindre omfattning än den reglering som gäller för ekonomiska föreningar.

Husmodersförbundet Hem och Samhälle anför att det genom den föreningsrättsliga praxis, som efter hand utbildats, åtminstone beträffande de något så när betydande och seriösa ideella föreningarna eller förbunden knappast torde föreligga något behov av laglig reglering. Å andra sidan har, menar förbundet, troligen åtskilliga, framför allt mindre föreningar, antagit stadgar som genom bristande fullständighet och tydlighet kan föranleda oklarhet i rättsförhållandet såväl medlemmarna emellan som gentemot utomstående. Det kan därför enligt förbundet antas att en lagstiftning som uppställer vissa minimikrav för ideella föreningsrättskapacitet och med i övrigt dispositiva stadganden skulle fylla ett visst behov. Förbundet anser dock att de tvingande bestämmelser som anses erforderliga i görligaste mån måste begränsas och inte får tyngas av onödigt formalism. Man bör nämligen hålla i minnet, framhåller förbundet, att det mestadels rör sig om små, lokalt arbetande föreningar som ägnar sig åt ideell verksamhet i detta uttrycks egentliga bemärkelse och vilkas styrelser och drivande krafter utgörs av personer med endast ringa, i flertalet fall ingen, ersättning för sitt arbete. Det kan enligt förbundet befaras att en detaljrik lagstiftning med stränga formkrav skulle avskräcka eljest intresserade från att ta initiativ till eller åtaga sig ledande funktioner i en förening. Förbundet betonar vidare att ett oavvisligt krav på en föreningslagstiftning är att medborgarna inte genom denna får rätten till fri förenings- och opinionsbildning beskuren. Sammanfattningsvis vill förbundet såsom sin mening framföra att, ehuru det kan vara tveksamt om lagstiftaren bör ingripa på förevarande område, vissa skäl dock talar för en precisering av rättsläget och förbundet finner därför att motionärens utredningskrav bör beaktas.

Beträffande de i motionen särskilt angivna situationerna (se ovan s. 3), där avsaknaden av legal reglering skulle medföra risk för rättsförluster, har *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Sveriges frikyrkoråd*, *RF* och *Svenska röda korset* i anslutning till de olika punkterna gjort följande anmärkningar.

1. Stadgarna saknar särskilda bestämmelser om förutsättningarna för rösträtt vid föreningsstämma. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* påpekar att varken 1919 eller 1938 års utkast till lagstiftning om ideella föreningar innehåller särskilda förutsättningar för att föreningsmedlem skall få rösta vid föreningsstämma. Det torde enligt hovrätten även vara tivelaktigt om den av motionärerna angivna åtgärden, att en majoritet inom styrelsen före stämman till medlemmar upptar ett så stort antal personer,

som sympatiserar med majoritetens åsikter, att denna i praktiken kan påtvinga stämman sin uppfattning, och liknande åtgärder kan eller bör motverkas genom lagstiftning.

Svenska röda korset anför att dess stadgar innehåller bestämmelser om rösträtt och dennas utövande för föreningens medlemmar. I *RF:s* normalstadgar för föreningar finns bestämmelser om rösträtt vid föreningsmöte. *Sveriges frikyrkoråd* framhåller att motionärernas exempel inte är tillämpligt på de fria trossamfundens församlingar, där nya medlemmar intas på religiösa grunder och efter personlig trosbekännelse.

2. Sättet för kallelse till föreningsstämma. Särskilda bestämmelser om sättet för kallelse finns varken i 1938 eller 1919 års utkast beträffande oregistrerade föreningar. I sistnämnda utkast finns beträffande registrerade föreningar endast föreskrivet att om stadgarna inte innehåller annan bestämmelse, kungörelse skall ske i tidning inom den ort, där föreningar har sitt säte, minst en vecka i förväg. Enligt *hovrätten över Skåne och Blekinge* torde en sådan bestämmelse endast ha ringa betydelse från den synpunkt motionärerna anlagt (att oklarhet i kallelseförfarandet kan leda till otrygghet i fråga om stämmans representativitet). Ett strängare kallelsekrav bör heller knappast åläggas föreningsväsendet, anser *hovrätten*. *Svenska röda korset* anför att deras stadgar innehåller bestämmelser om kallelse till årsmöte, som skall hållas årligen. Också i *RF:s* normalstadgar finns bestämmelser om kallelse till årsmöte.

3. Uteslutning av medlem. Både 1919 och 1938 års utkast intog den ståndpunkten att medlem fick uteslutas ur förening endast om stadgarna medgav detta samt att en stadgebestämmelse som medgav sådan rätt »när skälig anledning förelåg» borde godtagas. Några ytterligare förutsättningar för uteslutning föreskrevs icke. Enligt *hovrätten över Skåne och Blekinge* innebar därför förslagen knappast något skydd i de hänseenden motionärerna eftersträvat (att styrelse som känt sig ha förlorat förtroendet hos en majoritet inom föreningen använt uteslutningsrätten för att från beslut i föreningsangelägenheter utesluta mot styrelsen oppositionella medlemmar). *Hovrätten* anser vidare att det torde vara tveksamt om förenings rätt till uteslutning bör inskränkas utöver vad förslagen innehåller. *Hovrätten* erinrar om att det sagda inte innebär att medlem enligt gällande rätt är rättslös vid uteslutning. Sålunda kan domstol pröva att beslutet därom är fattat på ett formellt riktigt sätt. I begränsad omfattning torde även en materiell överprövning kunna komma i fråga framhåller *hovrätten* och hänvisar till justitierådet Ulvesons yttrande till HD:s dom i rättsfallet NJA 1970 s. 394. *Sveriges frikyrkoråd* pekar också på möjligheten till rättslig prövning av förenings beslut att utesluta medlem och hänvisar till rättsfallet NJA 1931 s. 604.

Svenska röda korset anför att dess stadgar inte medger någon styrel-

se att utesluta någon medlem. *RF:s* normalstadgar medger föreningsstyrelse att utesluta medlem som inte erlagt föreskriven årsavgift eller som eljest brutit mot föreningens stadgar eller som handlat mot hederns lagar. Medlem skall beredas tillfälle att yttra sig innan fråga om uteslutning avgörs och han har rätt att söka ändring i styrelsens beslut vid möte med föreningen.

4. Skyddet för ideell föreningsfirma. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* erinrar om att firmautredningen framlagt ett förslag om namnskydd för bl. a. ideella föreningar samt att förslaget är under övervägande i justitiedepartementet. Med hänsyn till behovet av namnskydd erfordras därför icke någon utredning, framhåller hovrätten. *Sveriges frikyrkoråd* anför motsvarande synpunkter.

5. Disposition av förenings förmögenhet vid föreningsupplösning. Både 1919 och 1938 års utkast innehåller endast sådana summariska bestämmelser om förmögenhetens disposition vid föreningsupplösning, vilka redan i stort sett torde gälla på grund av allmänna rättsgrundsatser (16 § 3 st. och 36 § 1 st. 1919 års utkast samt 24 § 1938 års utkast). *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser det knappast vara lämpligt med mera ingående bestämmelser. *Sveriges frikyrkoråd* anför att de fria trossamfundens normalstadgeförslag för lokalförsamlingar innehåller anvisningar om tillvägagångssätt vid församlings upplösning. Inom ramen för nuvarande rättspraxis förklarar sig frikyrkorådet uppleva detta som tillräckligt. I *Svenska röda korsets* stadgar finns bestämmelser om hur det skall förfaras med tillgångar och handlingar, därest organisationen eller delorganisation skulle upplösas. Också i *RF:s* normalstadgar finns sådana bestämmelser, innebärande att förmögenheten skall användas för bestämt idrottsfrämjande ändamål.

Utskottet

Man skiljer från juridisk synpunkt mellan ekonomiska föreningar och ideella föreningar. Endast de ekonomiska föreningarna är reglerade i lag. För att en förening skall kunna vinna registrering som ekonomisk förening fordras enligt lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar dels att föreningen bedriver ekonomisk verksamhet, dels att verksamheten skall syfta till att främja medlemmarnas ekonomiska intressen. Saknas endera av dessa förutsättningar, har man i stället att göra med en ideell förening. De ideella föreningarna kan indelas i två huvudgrupper, dels sådana föreningar som har annat ändamål än att befrämja sina medlemmars ekonomiska intressen, t. ex. föreningar för religionsutövning, politisk verksamhet, välgörenhet, idrott, skytte och djurskydd, dels föreningar som syftar till att befrämja sina medlemmars ekonomiska intressen på annat sätt än genom ekonomisk verksamhet i lagens mening, t. ex. arbetsgivareföreningar, fackföreningar och branschsammanlut-

ningar. I rättspraxis har sedan länge ansetts att en ideell förening äger rättskapacitet då den antagit stadgar som inte är alltför bristfälliga och valt styrelse. Såsom närmare framgår av den föregående redogörelsen har vidare i praxis utstakats vissa normer för de ideella föreningarna.

I motionen anförts att avsaknaden av legal reglering kan medföra betydande rättsförluster, och motionärerna anger vissa i den föregående redogörelsen redovisade exempel, som sägs vara ägnade att belysa det rådande läget. Motionärerna anför vidare att många ideella föreningar förfogar över betydande tillgångar. Enligt motionärerna är kontrollen över dispositionen av tillgångarna ofta bristfällig och föreningsmedlemmarnas rättssäkerhet illa tillgodosedd. På grund av det anförda anser motionärerna att lagstiftning, dock i huvudsak av dispositiv natur, erfordras beträffande de ideella föreningarna. De hemställer därför att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag rörande sådan lagstiftning.

Förslag om laglig reglering rörande ideella föreningar har tid efter annan framlagts. Senast förekom vissa bestämmelser om ideella föreningar i det betänkande (SOU 1949: 17) som låg till grund för lagen om ekonomiska föreningar. Förslagen har emellertid inte lett till lagstiftning. En väsentlig anledning härtill torde, såsom hovrätten över Skåne och Blekinge och Arbetsgivareföreningen framhållit, vara att de ideella föreningarna är av mycket växlande karaktär, varför det är svårt att föra in dem under gemensamma regler.

Avsaknaden av lagstiftning betyder naturligtvis inte att de ideella föreningarna står utanför det rättsliga regelområdet. Sålunda har, som ovan nämnts, normer för de ideella föreningarna efter hand utbildats i praxis. Vidare kan god vägledning erhållas genom analogisk tillämpning av regler från näraliggande rättsområden, särskilt lagen om ekonomiska föreningar. Såsom hovrätten framhållit har också föreningsväsendet under lång tid fungerat väl utan lagstiftning, och önskemål om generella regler synes inte ha framställts från föreningarnas sida under de gångna åren. Inte heller i de remissyttranden som folkrörelsernas riksorganisationer avgivit över förevarande motion framställs önskemål om lagstiftning. I stället framhålls att något behov därav inte föreligger. Motsvarande uppfattning kommer till uttryck i remissvaren från Landsorganisationen och Arbetsgivareföreningen.

Med beaktande av vad sålunda anförts finner utskottet att det saknas skäl att föranstalta om utredning rörande lagstiftning för de ideella föreningarna.

Utskottet vill för övrigt framhålla att utredning redan företagits i ett av de hänseenden där risk för rättsförlust enligt motionärerna föreligger, nämligen i fråga om skyddet för ideell förenings firma. Sålunda har firmautredningen i betänkande (SOU 1967: 35) föreslagit en lag om skydd för ideell förenings och stiftelses namn. Förslaget övervägs i Kungl. Maj:ts kansli.

På grund av vad sålunda upptagits hemställer utskottet
att riksdagen avslår motionen 1971: 123.

Stockholm den 2 november 1971

På lagutskottets vägnar
DANIEL WIKLUND

Närvarande: herrar Wiklund i Stockholm (fp), Svedberg (s), fröken
Anderson i Lerum (s), herrar Hammarberg (s), Börjesson i Falköping (c),
fru Asbrink (s), herrar Winberg (m), Andersson i Södertälje (s), fru
Jonäng (c), herrar Israelsson (vpk), Olsson i Timrå (s), Enlund (fp),
Söderström (m) och fru Nilsson i Sunne (s).